

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյանիս խմբագրատան մէջ.

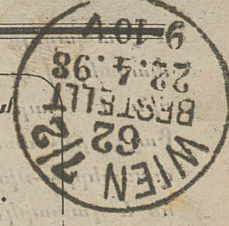
Մեր հասցեն. Тифлисть, Редакция „Мшакъ“.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տէլէֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տոն օրերէն)

Ցայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Ցայտարարութիւնների համար վճարում են
խմբագրչիւր բառին 2 կոպեկ.
Տէլէֆոն № 253.

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐԿԱՅ 1898 ԹԱՎԱՆԻ

ՄՇԱԿ

(26-րդ ՏԱՐԻ)

ԴՐԱՅԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՆՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ՓԵՏՐՎԱՐԻՑ «ՄՇԱԿ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ԱՄԵՆ ՕՐ ԲԱՑԻ ՏՕՆ ԵՒ ՏՕՆԵՐԻՆ ՑԱՅՈՐԻ

«ՄՇԱԿ» տարեկան գինը թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 ռուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսականը՝ 9 ռ., ինն և ութ ամսականը՝ 8 ռ., եօթ ամսականը՝ 7 ռ., վեց ամսականը՝ 6 ռ., հինգ ամսականը՝ 5 ռ., չորս ամսականը՝ 4 ռ., երեք ամսականը՝ 3 ռ., երկու ամսականը՝ 2 ռ., մի ամսականը՝ 1 ռուբլի:

«ՄՇԱԿ» գրվել կարելի է խՐԱՎԱՐԱՆԸ (Բաղարայան և Բարձրակայան փողոցների անկիւն):
Կայքը գրվում են ռուս և անգլիական լեզուներով: «ՄՇԱԿ» գրվելու համար, և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելու, պէտք է գրվել հետևեալ հասցեով. ТИФЛИСЪ, редакция „МШАКЪ“, իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien „MSCHAK“.

Ցայտարարութիւններ ընդունվում են թէ հայերէն, թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով:
Բառն վճարվում է 2 կոպեկ:

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մանր կրեդիտ.—ՆԵՐԿԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պա-
տանիստ «Նաորի» լրագրի. Չայն դաւաճից.
Մօսկվայի Կայսերական Հաղորդական ընկերու-
թեան արեւելեան մասնաճիւղի երկու նիստը.
Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ՄՐ-
ՏԱՐԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կանադայի չարժանի Սաբ-
ոնիստը. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին
լուրեր. — ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. — ՀԵՒԱԳԻՐՆԵՐ.—
ԲՈՎԱՆ.—ՑԱՅՈՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻ-
ՐԱԿԱՆ. Մայրաքաղաքի Արեւելքում.

ՄԱՆՐ ԿՐԵԴԻՏ

Մօսկվայում վերջացում է իր նիստերը
մի համառուական ժողով, որ քննում է
փոխառու-խնայողական ընկերակցութիւն-
ների վերաբերեալ խնդիրները: Ժողովը
սկսվեց մարտի 26-ին, Մօսկվայի գիւղա-
ստեղծական ընկերութեան մէջ, իշխան
Շչերբատովի նախագահութեամբ: Ժողովին
մասնակցում են 200 ներկայացուցիչներ
գնահատան տեղերից: Ժողովի ծրագիրը
կազմված է ընդարձակ կերպով և պարու-
նակում է իր մէջ մանր կրեդիտի վերա-
բերեալ ամեն տեսակ հարցեր:

Փոխառու-խնայողական ընկերակցութիւն-

ների կազմելու խնդիրը ծագել է վաթ-
սուներկան թւականներին: Մի ժամանակ
ռուս խնդիրներին համապատասխան հա-
տարական խնդիրներին մէկն էլ այդպիսի
ընկերակցութիւններ կազմելու հարցն էր:
Նոյն շարժումը հասաւ և Անգլիոյ Կա-
նադայի «Մշակ» առաջին տարվայ յօդուածների
մի մասը նուիրված էր այդ խնդրին: Այդ
ընդհանուր ոգևորութեան և շարժման
հետևանքն եղաւ փոխառու-խնայողական
ընկերակցութիւնների բացումը Ռուսաս-
տանի գնահատան մասերում: Սակայն կեն-
քը ամեն տեղ միատեսակ արդիւնք չառա-
ջացրեց, չաղղ և իսկապէս օգտաւէտ ըն-
կերակցութիւնների հետ միասին հիմնվե-
ցին և այնպիսիները, որոնք տուին շատ քիչ
և երբեմն բոլորովին անմիջական հետե-
ւանքներ, որովհետեւ ընկերակցութեան
անդամները պարտքերի մէջ ընկան և ան-
կարող եղան տալ իրանց կրկնակի պարտ-
քերը թէ դրամարկիւն և թէ մասնաւոր
անձերին:

Մօսկվայի ներկայ ժողովում ընդհանուր
ցանկութիւն է յայտնվել կազմակերպել
մանր կրեդիտի գործը այնպէս, ինչպէս նա
կազմակերպված է ներկայումս Գերմանիա-

յում, որտեղ նա առաջ է դնում մեծ ա-
ջողութեամբ և օրից օր ընդարձակում է
իր բարեբար ազդեցութեան շրջանը: Այն-
տեղ գոյութիւն ունեն դաշնակցութիւններ,
որոնք կապում են բազմաթիւ ընկերակցու-
թիւններ միասին: Համառուական ժողովը
նպատակադարձ է համարում հիմնել մի
կենտրոնական բանկ Մօսկվայում, որ
միացնէ բոլոր ընկերակցութիւնները և ղե-
կավարէր ամբողջ գործը: Ժողովին մաս-
նակցողներից շատերը այն կարծիքն են
յայտնում, որ պէտք է այդ կենտրոնական
բանկը ծառայի ոչ միայն փոխառու-խնա-
յողական ընկերակցութիւններին, այլ և
առհասարակ մանր կրեդիտի ուրիշ հիմ-
նարկութիւններին ևս:

Նաոյն ջանկարի է, որ այդ օգտաւէտ գոր-
ծը աջողվի Ռուսաստանում և մեզ մօտ
էլ գտնէր հետեւողներ: Եթան կրեդիտի
հարցը այնքան կարեւոր է, կենսական այն-
պիսի մեծ նշանակութիւն ունի մեր Ժո-
ղովրդի համար, որ այլ ևս յետաձգել չէ
կարելի: Մենք հրաւեր ենք կարողում մեր
երկրի ձեռնհաս անձանց ուշադրութիւն
դարձնել համառուական ժողովի պարապ-
մունքների վրա, ուսումնասիրել գործը և
մեզ մօտ էլ ձեռնարկել այնպիսի հաստա-
տութիւններ հիմնելու, որոնք բարեբա-
րութիւն կանեն մեր Ժողովրդին, ազատե-
լով նրան վաշխառուների ճանկերից: Մի-
թէ մեր ականջները չեն լսում այն յու-
սահասական աղաղակները, որոնք համա-
րեա ամեն օր լսվում են ամեն կողմերից:
Մամուլը արձագանքում է հազարաւոր
փաստեր, արձագանք է տալիս ժողովրդի
խորքից լսվող անթիւ ձայներին, որոնք
միաբերան վկայում են թէ ամենքի տե-
նանք է մանր, եթան կրեդիտ ունենալ:
Նուառի երեւի, բարեբն էլ կապողական
եւ անհամար գանդաւաններ, բողբոջներ
մի թէ անօգուտ պիտի մնան, այն էլ լրի
այն պատճառով, որ մեզանում չը կան
մարդիկ, որոնք ընդհանուր բարօրութեան
մասին մտածելու կամք ունեն: Չենք ու-
ղում հաւատալ:

ՆԵՐԿԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԱՍԻՆ ՆԱՍԻՐԻ ԼՐԱԳՐԻՆ

Թաւրիզում հրատարակվող «Նաորի» անունով
պարսկերէն լրագիրը վերջերս սկսել է զբաղվել
հայերով և մասնաւոր «Մշակ» լրագրով: Նկա-
րագրելով և համեմատելով հայերի վիճակը Թուր-
քիայում, Ռուսաստանում և Պարսկաստանում,
պարսից լրագիրը գալիս է այն եզրակացութեան,
որ աշխարհի ոչ մի անկիւնում հայերը այնպիսի
անդրադարձիւն չեն վայելում, ինչպէս Պարս-
կաստանում: «Թէ ինչ անցքեր անցան Թուրքիա-
յում հայերի գլխին, ասում է լրագիրը, այդ
ամբողջ աշխարհը դիտէ, հարկ չը կայ մեզ կրե-
նել: Գալով Ռուսաստանին, պէտք է ասենք, որ
այդտեղ հայերը այնպէս վատ են (?) պահել ի-
րանց, որ ռուսաց կառավարութիւնը այժմ
թող չէ տալիս, որ մի քանի հայեր մի տեղ հա-
ւաքվին և ժողով գումարեն (?) իսկ Պարսկաս-
տանում նրանք ազատութեամբ ամեն տեղ ժո-
ղովներ են կազմում, խորհրդակցութիւններ են
անում և ոչ ոք չէ արգելում նրանց: Այդ բա-
ւական չէ, մեր կառավարութիւնը շատ անգամ
հայերի կողմն է բռնում հակառակ արդարու-
թեան, որպէս զի նրանց սիրտը չը ցանցնէ,
նրանց լաւ պաշտօններ է տալիս, բայց ափսոս,
որ արտասահմանում հրատարակվող հայերէն լը-
րագիրները մի քանիսը շարունակ ստուգիւն-
ներ (1) են հաղորդում Երանի մասին, մասնաւոր
«Մշակ» լրագիրը, որ հրատարակվում է Թիֆ-
լիսում: Այդ լրագիրը իրան անուանում է Ժո-
ղովրդի բարեկամ, նրա շահերի պաշտպան և
մեզ էլ բարեկամ է ցոյց տալիս իրան, բայց
նրա դրածները ոտքից մինչև գլուխ անձնական
(լեցնէ, ան ձեռք ան) աշտառութեան հետեւում
են և անհիմն. մասնաւոր Երանի մասին հրա-
տարակած տեղեկութիւններից ոչ մէկը ճիշդ չէ
և նրանց ստուգիւնը Թէհրանից սկսած մինչև
Արաքսի ափը ամենքին յայտնի է: Մենք այժմ
չենք երկարացնում այդ մասին, բայց յայտնում
ենք, որ «Մշակ» լրագիրը չափը և սահմանը ան-
ցել է. ոտը շատ է առաջ դնում և ինչ որ իր
գործին չէ գալիս, աչք է խփում»:

Եթէ պարսից լրագիրը մեզ հետ խօսէր փա-
տեղով, եթէ նա մեր դէպի Պարսկաստանը ու-
նեցած կողմնակալութեան և աշտառութեան որ

երօպական ազդերի և ամերիկացիների ձեռքը:
Տարակցւոյ չը կայ, որ եթէ Նապօլիոն ազատ
մուտք չը տար օտար դրամատերերին և եթէ
օտար եւրոպացի կամ ամերիկացի վաճառական-
ներ իրանց դրամադրութիւն իրանց ճարտարու-
թեամբ և գիտութեամբ երկրի մէջ չը հաս-
տատուէին, Նապօլիոն երբեք իր ներկայ ծաղ-
կած վիճակին չը հասնի: Դեռ հիմա էլ օտար
առեւտրականներ և գործարանատէրեր միջնոր-
դութիւնը անհրաժեշտ է համարվում այնտեղ, մին-
չև որ եւրոպացիները կարողանան առեւտրական
աջողութեան համար հարկ եղած հմտութիւնը
և հեռատեսութիւնը իւրացնել, որ միայն մեծ
փորձառութեամբ կարելի կը լինի: Սակայն Նա-
պօլիոն և Չինաստանի մէջ այն անագին տար-
բերութիւնն էլ կայ, որ Չինաստանում եւրոպացի-
ները զեռ պէտք է միջոցներ ձեռք առնեն երկրի
և ժողովրդի վիճակը լաւացնելու, որովհետեւ որ-
չափ մի երկրի նւթական աղբիւրները կամ
քնական հարստութիւնները աճում և ընդարձակ-
վում են, այնպէս էլ նրա՝ գնեւ ընդ դու-
նա կ ու թ իւ ռ ի կամ կարողութիւնն է աւելի-
նում: Բայց քնական հարստութիւնների զարգա-
ցում կարելի է միայն այն երկրում, ուր տիրում
է կատարեալ ապահովութիւն, և թէ օտարներն
ու թէ տեղական ժողովուրդը կարող են ազատ
կերպով աշխատել այդ գործի վրա, մինչդեռ Չի-
նաստանում այժմ՝ կանոնաւոր կառավարութեան
բացակայութեան պատճառով, երկրի անտեսա-
կան զարգացումն էլ շարունակ խոչնդոտների է
հանդիպում: Տեղի նոյն կառավարութեան կողմից:
—ձիւղ դրա հակառակն է Նապօլիոնը, ուր
ոչ թէ միայն ժողովուրդը վայելում է սահմանա-
դրական իրաւունք, ուր կառավարութիւնը պա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԾԱԹՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ (Առեւտրական տեսութիւն)

Այս միջոցին ամբողջ քաղաքակրթ շարժարհի
ուշադրութիւնը ուղղված է հեռաւոր Արեւելքում
կատարված գործերին, որոնք ահա չորս տարի
է, զբաղեցնում էին բովանդակ Ներօպան և
հետզհետեւ աւելի և աւելի կարեւորութիւն են
ստանում: Ներօպան պետութիւնների միմեանց
դէմ մղած մրցումը՝ քաղաքական տեսակէտնե-
րից աւելի առեւտրական առարկէր վրա է տե-
ղի ունենում: Ինչպէս ուրիշ անգամ էլ առիթ
ունեցանք ասելու, XIX դարի վերջը՝ թէ Ներ-
օպան և թէ Միացեալ-Նահանգների արտաքին
միջազգային յարաբերութիւնների մէջ, զիստաւոր
դերը առեւտրական շահերն են խաղում: Անգլիոյ,
Գերմանիայի և Փրանսիայի ամբողջատ տեսութեան
են նոր հրապարակներ որոնել իրանց շարունակ
և աճող գործարանական արդիւնքն արտադրելու և
իրանց հարկաւոր եղած զանազան հում նիւ-
թերը որքան կարելի է էթան գնով ձեռք բերե-
լու: Միւս կողմից ազատ դրամադրութիւն կամ թէ
ասենք՝ մեծ քանակութեամբ աւելորդ փողի ա-
ձեւը և իրանց սեփական երկրի մէջ այս արա-
մադրելի գումարի բերած փողը տոկոսը՝ պատ-
ճառ է լինում, որ եւրոպացիները միշտ նորա-
նոր առեւտրական հրապարակներ կամ արդիւ-
նաբերութեան նոր արդիւնքներ են որոնում այդ

փողերը շահեցնելու կամ աւելի մեծ տոկոս
տանալու: Վերջին տարիներում՝ եւրօպական
դրամադրութիւնները գործունէութեան մեծ դաշտ
են գտել ծայրագոյն Արեւելքի երկրներում:

Չինաստան և Նապօլիոն մինչև մեր դարի կէսը
գրեթէ բոլորովին կղզիացած աշխարհ էին կաղ-
մում: Նրանց մէջ եւրօպական հասկացողու-
թեամբ քաղաքակրթութիւնն մտցնելու նախա-
ձեռնութիւնը պատկանում է գլխաւորաբար Ան-
գլիային, որ և մեծագույն էլ օգտվեց իր այդ
ձեռնարկութիւնից: Չինաստանի դաշները եւրօպա-
կան ազդերի առջև բանալու համար՝ անգլիա-
նիք՝ ֆրանսիացիների հետ միացած՝ մինչև Պէ-
կինի դուռը ուղղեցին իրանց թրուածիւնների
բերանները: Իր պատերի մէջ ամփոփված և ի-
րանից դուրս բոլոր ուրիշ ազդերին բարբառոս
համարող երկրքի որդին (չինական կայսրի տիւ-
ղոյը) ստիպված եղաւ իր լայնածաւալ ծովե-
րկրի քաղաքներն ու նաւահանգիստները մի
առ մի բաց անել եւրօպական վաճառականու-
թեան առջև: Գործը աւելի ամուր և աւելի ըն-
դարձակ հողի վրա դնելու համար եւրօպացիները
անհրաժեշտ համարեցին կառուածատիրական ի-
րաւունքներով հաստատուել Չինաստանի հողի
վրա: Նախ իրանց առեւտրական ընկերութիւն-
ները պահանջներ ներկայացրին, յետոյ փողերի
զաղթականութիւններն ու միսիօնէրական կար-
գերը, յետոյ չոգենաւերի համար ածուխ պահե-
լու տեղ, մինչև որ վերջապէս կարգը եկաւ
եղբայրապատ բռնեցողի ամբողջ նաւահանգիստ-
ների և թերակղզիների գրաւելուն: Ինչ որ Ռու-
սաստան, Գերմանիա և Փրանսիա այժմ են
միայն կատարում, Անգլիան վաղուց արդէն ա-
ջողեցրել է իր համար: Արդէն տասնեակ տա-

ան իր բաժինն ունենալ: Ռուսական, գերմանա-
ան և ֆրանսիական պահանջումները միջոցին
հնչվալիս էլ զիպլոմատիական կռիւ էր մղում և
ա աջողել է, ինչպէս երևում է լրագրական
ռեզիւլտութիւններէջ, հետևաբար զիշումներն ստա-
ւալ Ձինաստանից: 1) Ձինաստանի բոլոր նա-
արկելի գետերը պէտք է բացվին եւրոպական
աճառականութեան համար. 2) Եան-Յըլ-Յը-
լիան գետի հովիտը, որ կից է հնդկական Բիր-
նանիական և 100 միլիոնից աւելի բնակիչ ունի,
է ամբողջապէս և ոչ մասամբ չը զիշանել որ և
օտար պետութեան, որ նշանակում է թողնել
հնդկական ազդեցութեան սֆէրայի տակ և 3)
բրե Պօրտ-Արտուրի փոխաբեր՝ Պէշլիւան ծո-
ածոցի հարաւային մուտքի վրա Վէլ-Հայ-Վէլը
սպա այն պայմաններով, ինչպէս որ Ռուսաս-
տանի է տրվում Պօրտ-Արտուրը:—Աւստրական
չխխարհի համար կարեւոր է մանաւանդ առաջին
էտը, որ ամեն ազգի առևտրական նաւերի առ-
ւ բաց է անում Ձինաստանի կենտրոնական
նարը, ուր եւրոպական վաճառականութիւնը մին-
ւ ինձան էրմ կարող աղաւտ մուտք ունենալ: Ե-
նէ այս պայմանը ձեռքդէն զորքազորվի, Ձինաս-
տանի տնտեսական վիճակի և հետևաբար նախ
ողորվողական կենաքի մէջ մօտ ապազայում
նձ յեղափոխութիւն կը կատարվի դէպի առաջ
այս կերպով այլ ևս կը բարձվի այն կիտ
միջպետը, որ կար Ձինաստանի նեղքին նա-
մանդների ազգաբնակութեան և ժամանակակից
աղաքակիրթ մարդկութեան մէջ: Անզլիպանքը
ոյս ունեն, լի է այս նոր ազատութիւնից ամե-
յս աւելի իրանը կօզման, որովհետև չինական
ետերի վրա չըլլու համար, համեմատաբար
ինի երկրներին՝ ամենից ցատ նաւ իրանը ունեն:

Типографія Грузинск. Издат. Т—ва, Лорисъ-Мелик. ул. № 13